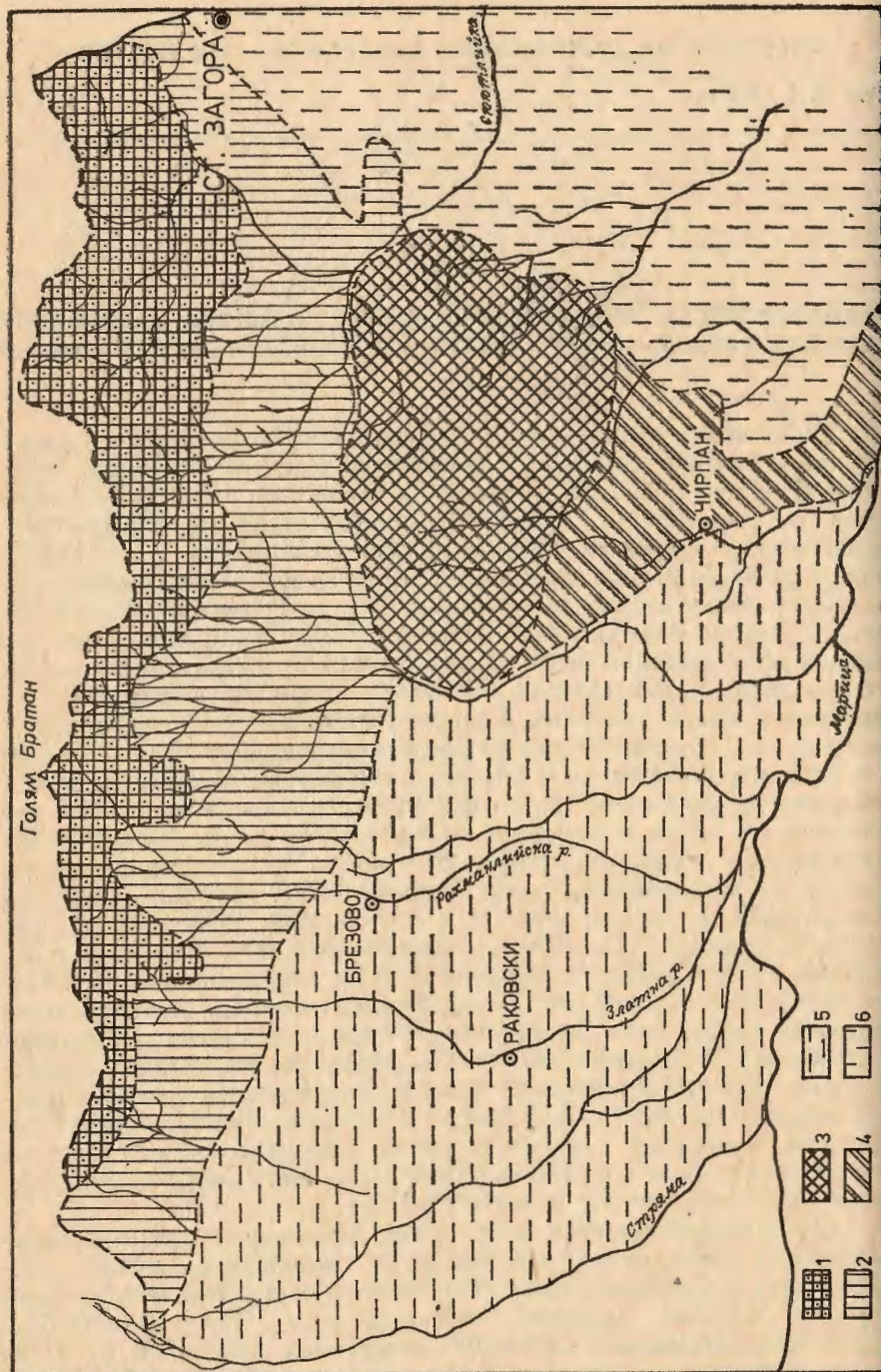

ГЕОМОРФОЛОЖКА ПОДЯЛБА НА ЮЖНИТЕ СКЛОНОВЕ НА ЗАПАДНА СЪРНЕНА ГОРА И ПРИЛЕЖАЩАТА ИМ ГОРНОТРАКИЙСКА НИЗИНА

А. Динев

Районът обхваща части от две едри морфоструктури в нашата страна — Средногорската и Горнотракийската (Ж. Гълъбов, 1946, 1966, Д. Канев, 1975, Ив. Вапцаров и К. Мишев, 1977), добре изразени в съвременния релеф. Средногорската морфоструктура, представена от среднопланинския, нископланинския и хълмистия релеф на Западна Сърнена гора, се вдава на юг с Чирпанските възвишения между структурните понижения на Горнотракийската низина. Същевременно постепенният преход на планинския склон към прилежащите низинни части показва геоморфоложката обвързаност на споменатите морфоструктури. На фона на тази обвързаност се установяват и някои различия в геоморфоложкото развитие, които се дължат на специфични вътрешноморфоструктурни прояви. Това се отразява най-вече на териториалното разпространение и хипсометричното положение на морфостратиграфските нива, които под влияние на знака и темпа на неотектонските движения определят съвременния облик на релефа. Въз основа на тези принципи на базата на направените досега геоморфоложки проучвания (D. Jagapoff, 1935, J. Gellert, 1936, Ж. Гълъбов, 1946, 1966-а, Вл. Попов, 1966, А. Динев, 1972, 1976, Д. Канев, 1975, Ив. Вапцаров и К. Мишев, 1977) в работата се прави опит за диференциация на района. Отделят се следните шест геоморфоложки единици: Западносърненогорска висока част, Западносърненогорска ниска част, Чирпански възвишения, Чирпанска част на Горнотракийската низина, Северозагорското поле на Пловдивското поле и Северозападна част на Старозагорското поле (фиг. 1). Първите четири посочени геоморфоложки единици се очертават в посока запад — изток в съответствие със структурния план на района. Последните две геоморфоложки единици сечат структурите и навлизат в тях.

Западносърненогорска висока част. Лежи върху ядката на Средногорския антиклинорий (изградена от докамбрийски гнайси и амфиболити) и Старозагорската структурна ивица (изградена от горнокредни мергели, варовици, пясъчници и др.). Тук е развита билната младомиоценска заравнена повърхнина (900—1050 м) и пониско лежащата староплиоценска заравнена повърхнина (620—840 м).

Над младомиоценската заравнена повърхнина се срещат остатъци от по-стар релеф. Вероятно това са местата, фиксиращи геоморфоложкото развитие през стария миоцен. Заравнените повърхнини имат ясно изразено стъпаловидно разположение и силна денивелация към централната част на Западна Сърнена гора. Това се потвърждава и от посоката на речната мрежа. Неотектонските движения след образуването на повърхнините са се проявили с голям интензитет, което е довело до дълбокото всичане на реките под староплиоценската заравнена повърхнина. Стойностите на максималните средни наклони в тази геоморфоложка единица надвишават $10-12^\circ$.

Западносърненогорска ниска част. Заема междинно положение спрямо по-високо издигната геоморфоложка единица на север и трите геоморфоложки единици (Чирпански възвишения, Североизточна част на Пловдивското поле и Северозападна част на Старозагорското поле) на юг. Разположена е върху ядката на Средногорския антиклинорий и Старозагорската структурна ивица. Тук са запазени двете левантийски повърхнини — старолевантийската (500—550 м) и младолевантийската, представена със своите две фази — ерозионно-денудационна (350—450 м) и абразионна (310—340 м). Денивелацията на заравнените повърхнини към централната част на Западна Сърнена гора намалява, а всичането на реките под левантийските заравнени повърхнини е по-слабо. Стойностите на средните наклони са от 3 до 8° . Тази геоморфоложка единица се отделя изразително от Чирпанските възвишения с долини, които променят посоката си в субсеквентна в сравнение с общата посока на направление.

Чирпански възвишения. Обхващат най-южната част на Западна Сърнена гора и се простират върху скалите на Старозагорската структурна ивица. В западната най-висока част на възвишенията е запазена староплиоценската заравнена повърхнина (550—600 м), а по-ниско лежат старолевантийската заравнена повърхнина (440—480 м) и ерозионно-денудационната фаза на младолевантийската заравнена повърхнина (350—400 м). Абразионната фаза на младолевантийската заравнена повърхнина не е застъпена. Може да се предполага, че тя е била унищожена от по-късните морфоскулптурни процеси. Стъпаловидно разположените заравнени повърхнини показват почти еднаква денивелация към най-високите части на Чирпанските възвишения. Приблизително радиалната посока на речните долини допълва представата за неотектонската еволюция на

◀ Фиг. 1. Картохема на геоморфоложките единици на южните склонове на Западна Сърнена гора и прилежащата им Горнотракийска низина
1 — Западносърненогорска висока част; 2 — Западносърненогорска ниска част; 3 — Чирпански възвишения; 4 — Чирпанска част на Горнотракийската низина; 5 — Североизточна част на Пловдивското поле; 6 — Северозападна част на Старозагорското поле

геоморфоложката единица. В най-високата част на възвишенията средните наклони надминават 10° .

Чирпанска част на Горнотракийската низина. Включва сравнително тясна ивица на север и юг от гр. Чирпан. Простира се върху хорстовата структура на Чирпанския праг (изградена от горноенеоценски мергелно-варовити седименти), разделяща Пловдивското от Загорското понижение на Горнотракийския тектонски ров. Тук се разполага младолевантийската абразионна повърхнина (240—270 м и 180—190 м), което показва, че младолевантийската абразионна планация е имала важно значение в развитието на релефа. Във връзка с неотектонското поведение на тази геоморфоложка единица тя се очертава от надлъжни речни долини. Поради незначителното издигане прагът е слабо разчленен и стойностите на средните наклони едва достигат 3° .

Североизточна част на Пловдивското поле. Обхваща акумулативната фация на младолевантийската заравнена повърхнина (150—250 м), от която на север се установяват само отделни петна. Стариат, покрит с плиоценски отложения (с максимална дебелина 300 м) релеф е претърпял рязко потъване от плюс 150 м до минус 200 м абсолютна височина. Реките в геоморфоложката единица протичат със слаб наклон, като образуват ниски акумулационни тераси. Посоката на речните долини конвергира към местата с по-силно потъване на полето. Средните наклони не надминават 2° .

Северозападна част на Старозагорското поле. Включва акумулационната фация на младолевантийската заравнена повърхнина (170—200 м) и делувиялните наноси в северната част на геоморфоложката единица. Покритият с плиоценски седименти (с максимална дебелина 200 м) стар релеф е претърпял относително по-слабо понижение на изток от минус 50 м до минус 100 м абсолютна височина. Реките са слабо всечени с развити ниски акумулативни тераси. Средните наклони едва достигат 2° . Посоката на речната мрежа също конвергира към местата с по-силно потъване на полето.

ЛИТЕРАТУРА

- В а п ц а р о в, И в., К. Ми ш е в, Основни закономерности в развитието на морфоструктурите в България, сп. Проблеми на географията, I, 1977.
- Г ъ л ъ б о в, Ж., Кратка физикогеографска характеристика на България, Сб. Основи на геологията на България, отд. А, т. 4, 1946.
- Г ъ л ъ б о в, Ж., Релеф. Обща характеристика, География на България, т. I—Физическа география, С., 1966.
- Г ъ л ъ б о в, Ж., Тракийска низина, География на България, т. I—Физическа география, С., 1966-а.
- Д и н е в, А., Геоморфология на младоплиоценската полифациална повърхнина по южните склонове и подножието на Сърнена гора между реките Стряма и Омуровска, Сб. Проблеми на географията в НР България, т. III, 1972.
- Д и н е в, А., Някои особености в геоморфоложкото развитие на Чирпанския възвишения, сп. Проблеми на географията, 3, 1976.

- К а н е в, Д., Движения на земната кора, С., 1975.
- П о п о в, Вл., Средногорско-Подбалканска подобласт, География на България, т. I—Физическа география, С., 1966.
- G e l l e r t, J. Oberflächengestaltung und Morphotektonik Mittelbulgariens und ihre Beziehungen zur Morphotektonik der Balkanhalbinsel, Abhandl. der Math.-Phys., Kl. der Sächs. Akad. der Wiss. XLII, 5, 1936.
- Ж а р а н о в, Д. Morphologie der Hinterbalkanischen Becken, Сп. на Бълг. геол. д-во, год. VII, кн. 3, 1935.